

6-95

Reşat Nuri Güntekin
1889-1956

Reşat Nuri Güntekin ve... “Mektuplar”

“...sevgi ve şefkat denen şeyde
ne mucizeler var yarabbi...”
(“Çalığışu” romanından)

Türk edebiyatının en büyük yazarlarından Reşat Nuri Güntekin, aramızdan 7 Aralık 1956 yılında ayrıldı. Ölümünün 48’inci yılında kendisini, her zaman olduğu gibi, sevgi ve saygıyla anıyorum.

Cumhuriyet tarihimizi iyi anlayabilmek, dilimizin üstün yönlerini doğru saptayabilmek ve bir roman yazarının neler yaratabileceğini ve toplumu nasıl etkisi altına alabileceğini görebilmek için Reşat Nuri’yi çok iyi tanımak ve anlamak gerekir.

Reşat Nuri Güntekin, yaşamını bu toplumun insanına adanmış, kendisi de bir eğitmen olduğu için yapıtlarında okuyucusunu sürekli eğitmeye çalışmış, satır aralarında iyi kalpli olabilmeyi en güzel biçimde işlemiş, yapıtlarını en içten, en güzel Türkçe ile yazmış, çok değerli, bir o denli de duygusal yazarımızdır.

Yazarımız, en karakteristik toplumsal ilginçlikleri zarif bir söyleşiyle belirterek, bizi en duygulu zamanımızda bile, gülmeye zorunlu kılan bir mizah gücüne de sahiptir. Yapıtlarındaki kahra-

manların yelpazesi çok geniştir ve toplumun her kesiminden kişileri içermektedir. Reşat Nuri’yi okuyanlar sayfaların, satırların içinde kaybolurlar. Farkına varmadan bir yaşamın içine girer ve onu yaşadıklarını sanırlar. Çünkü, hepsi doğadan gelmektedir. Yaşamın içinden gelen bir güçle çarpıcı ve sürükleyicidir. Anlatımındaki duyarlılık dolu hava ve canlılık bir anda ruhumuzu sarar. Yazar okuyucusunu adeta hiçbir sıkıntıya sokmadan, sanatın zirvesine çıkarmak istemektedir. Ve Reşat Nuri için yazmak, adeta bir musluğu çevirmek denli kolaydır. Okuyucu ise bu musluğu bir kez açmaya görsün, ince başla-

yan bir suyun zamanla nasıl gürleşeceğini, çok kısa bir zamanda derelerin nasıl ırmaqlara dönüşebileceğini ve inanılmaz bir güç ve hızla nasıl dalga dalga, çoşa çoşa akacağını seyredecektir.

Reşat Nuri, “Çalığışu”nu yazdığı zaman 33 yaşındaydı. Meşrutiyet’e dek İstanbul sınırları içinde kapalı duran Türk edebiyatı, ilk kez Reşat Nuri’nin “Çalığışu”su ile

---

Bir Yazar Bir Öyküsü

Demir Aytac

Anadolu'nun çeşitli bölge ve insanlarına açılmıştır. Yayımlandığı tarihte ülke işgal altındadır, Cumhuriyet henüz ilan edilmemiştir ve Atatürk Devrimleri ortada yoktur.

Romancımız, yapıtında işgal altındaki kentlerimizi yalnızca kurtarmakla kalmamış adeta Cumhuriyet'i ilan etmiş, Feride'yi Anadolu'ya Türk Devrimleri'nin bir temsilcisi olarak 1922'de yollamayı başarmıştır. Cevat Dursunoğlu anılarında, "Cepheye giden her subayın manevra sandığında bir 'Çalikuşu' vardı" diyor. Nurullah Ataç, "İşgal bitmişcesine, Feride'nin İzmir'e öğretmen olarak gitmesi rüyaların en güzeliydi" derken yapıtın etkisini çok güzel açıklamaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Çalikuşu'nun dili için, "O rahat ve güzel bir dildi. Değerler üzerinde tatlı bir anlaşmaydı. Dünyamızı sarsmadan bizi tatmin eden bir sorumluluk fikri idi" demektedir.

Tanzimat ve Servet-i Fünun romanlarından sonra, "Çalikuşu" bir zirve olmuştur. Adeta, yapma çiçeklerden sonra gerçek bahçeyi bulan insanlar gibi, toplum "Çalikuşu"na sahip çıkmıştır. Feride'nin arkasından kentler, köyler aşarak onunla acının ateşinde kavrulur inlersiniz. Yazar "Çalikuşu"nun benliğini, kendi benliğinde doldurmuş ve kendi ruhunu onun ruhunda eritmiştir. Bugün bile "Çalikuşu" sadeleştirilmeksizin okunabilmektedir. Atatürk, "Çalikuşu"nu okuyunca yalnızca etkilenmemiş, ayrıca Reşat Nuri ile birlikte üç yıl Türkçe'mizin sadeleştirilmesi üzerinde çalışmıştır.

Tiyatro yaşamımızda ilk olarak üst üste yüz kez sahnelenen oyun, "Yaprak Dökümü"dür. Bu yapıtında yazarımız para ve paranın getirdiği çağdaş yaşama biçimini, yeni bir ahlakın etki ve sonuçlarını en ince ayrıntısına dek aktarmıştır.

"Acımak"da mülkiye mezunu, kaymakam ve vali vekilliği gibi yüksek idari işler yapmış bir insanın, yaşamının sonunu dilenci olarak geçirmesini anlatacak ve "Nasıl bir kuyunun derinliği ona atılan taşların çıkardığı seslerle ölçülebiliyorsa, insan ruhunun da derinliği ancak acımak hissi ile ölçülebilir" diyerek, bizlere kuşaktan kuşağa geçecek özdeyişi emanet edecektir.

"Anadolu Notları"nda yurdumuzun her köşesi tüm gerçekleriyle incelenmiş, adeta bilimsel bir çalışmanın verebileceği ipuçları okuyucuya sunulmuştur. Kitabın bir bölümünde sanatın gücünden söz edilmektedir:

Reşat Nuri Güntekin, Niğde-Kayseri arası yolculuktur. Yanında oturan Niğdeli bir vatandaş otobüsün camından, kentin eteklerinde, iyi seçilemeyen bir noktayı gösterir ve Güntekin'e, "Aaa, bak Faruk Nafiz'in hanı" der. Kılık kıyafetinden esnaf olduğu anlaşılan bu yolcunun, "Han Duvarları" şiirini bilmesi, üstelik yolculuk sırasında ilk kez karşılaştığı bir yabancıнын bu şiiri ve şairi bilmesi gerektiğini düşünmesi, adeta günlük ve olağan birşeyden bahsedercesine, amacını anlatmakta olduğuna inanması, Reşat Nuri'yi çok etkilemiş ve olaya şu taniyi koymuştur:

"Sanatın gücüne bakın. İyi yazılmış bir şiir, koskoca bir hanı koynundaki tapu senedine rağmen asıl sahibinin elinden alıyor ve Faruk Nafiz'e mal ediyordu."

Bana "Reşat Nuri'nin en büyük özelliği nedir?" diye soracak olursanız yanıtım hiç kuşkusuz "Yaşatmak istediği memleket sevgisidir" olacaktır. Bu sevgi hiçbir zaman, yüksek sesle ön plana çıkarılmamış, açık açık "şöyle sevin, böyle değerini bilin" biçiminde dile getirilmemiş, ancak her yapıtında, satır aralarında en güzel, en sade biçimde ve sarsılmayacak bir güçte

tüm okuyuculara işlenmiş ve yerleştirilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin'in öykülerinin hepsi ayrı ayrı çok güzeldir. Ancak, "Bilek Saati", "Gamsızın Ölümü", "Kuş Yemi", "Mektuplar" ve "Kirazlar" mutlaka okunmalıdır. Seçim yapmanın çok zor olduğu bu güzel öykülerden "Mektuplar": sizlerle paylaşmak istiyorum.

Ölümünün 48'inci yılında, takvim yapraklarına bakacak olursak Reşat Nuri ile aramızdaki uzaklık bir yıl daha artıyor fakat her geçen yıl kendisine daha çok yaklaşıyor, bize emanet etmiş olduğu güzellikleri daha iyi anlıyor, değerini biliyor ve kendisini daha çok seviyoruz. •

Reşat Nuri Güntekin'in Yaşamından Notlar ve Yapıtları

• 26 Kasım 1889'da doğdu. • Annesi bir vali kızı olan Lütfiye Hanım, babası askeri doktor Nuri Bey'dir. • İlköğrenimini Çanakkale'de tamamladı. • 1912'de İstanbul'da edebiyat fakültesini bitirdi. • Çeşitli illerimizde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. • Milli Eğitim müfettişi olarak çok sık Anadolu'da bulundu. • 1939-1943 arası Çanakkale milletvekiliydi. • Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Topluluğu'ndaki kültür atesesi oldu. • Paris'te öğrenci müfettişi olarak bulundu. • 1954'te emekliye ayrılarak yurda döndü. • Daha sonra akciğer kanseri olduğu ortaya çıktı. • Tedavi için gittiği Londra'da 7 Aralık 1956'da öldü. • İstanbul'da Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü. Yapıtları çeşitli defalar tiyatroya, sinemaya, televizyon dizilerine ve radyo oyunlarına uyarlandı.

Romanları: "Harabelerin Çiçeği", "Gizli El", "Çakkuşu", "Damga", "Dudaktan Kalbe", "Akşam Güneşi", "Bir Kadın Düşmanı", "Yeşil Gece", "Acımak", "Yaprak Dökümü", "Kızılık Dalları", "Gökyüzü", "Eski Hastalık", "Ateş Gecesi", "Değirmen", "Miskinler Tekkesi", "Kan Davası", "Kavak Yelleri", "Son Sıgımak".

Öykü Kitapları: "Boyunduruk", "Recm", "Roçıld Bey", "Eski Abbap", "Sönmüş Yıldızlar", "Tanrı Misafiri", "Leyla ile Mecnun", "Olağan İşler".

Mektuplar

(Kimsesiz çocuklara mahsus leyli bir mektebin teneffüs bahçesi... Açık bir ilkbahar sabahı... Talebe, meraklı bir top oyununa dalmış... Bahçenin bir köşesinde harap gövdesi çakı, bıçak yaralarıyla dolmuş asırlık bir çınarın altında tek bir çocuk: Nihat... Nihat, sarışın, hasta çehreli, daima mahzun bir çocuktur... Yaşı onyedidir, fakat onüçten fazla görünmez. Fazıl aynı yaşta, fakat iriyarı, fütursuz bir talebe.)

Fazıl: (Nihat'a yaklaşarak) "Hesap vazifeni ver de kopya edivereyim."

Nihat: "Hesap vazifemi yapmadım. Bugün hesap dersinde bulunmayacağım..."

Fazıl: "Ne o?... Sen, izinli mi çıkıyorsun?"

Nihat: "Hayır... Şimdi siz derse girerken, ben çamaşırhane kapısından kaçacağım da..."

Fazıl: "Ne diyorsun Nihat?... Sen çıldırdın mı? Her zaman sen, bizi haylazlığımız için ayıplardın... Ne oldu birdenbire sana?"

Nihat: "Çok mühim bir işim çıktı."

Fazıl: "İzin iste..."

Nihat: "Vermezler..."

Fazıl: "Vermezlerse yarın çıkarısın... Yarın Perşembe..."

Nihat: "Bugün behemehal çıkmalıyım... İzin vermezlerse kaçmak lazım gelecek... Tabii bu, daha fena olur."

Fazıl: "Peki, mühim iş nedir? Nereye gideceksin?"

Nihat: (Daima mahzun bir tevek-

külle gülümseyen gözlerinde kindar bir parıltı ile) "Babamın evine..."

Fazıl: (Şaşkın) "Babanın evine mi? Ay, senin baban var mı? Sen de benim gibi yetim değil misin?"

Nihat: "Evet var. Hem de mühim bir adam."

Fazıl: "Seninle beş seneden beri arkadaşız... Benden niçin sakladın? Büyükanenden başka kimsen yok sanıyordum."

Nihat: "Var Fazıl... Fakat ne o beni arar, ne ben onu..."

Fazıl: "Niçin? Adamın babası sağ olsun da aramasın?... Demek senin baban çok fena bir adam..."

Nihat: "Ben de öyle zannediyordum. Fakat şimdi anlıyorum ki söyledikleri kadar fena değil... Yalnız zavallı bir adam..."

Fazıl: "Ben, bu işi çok merak ettim. Hem sen niçin bir gün bile beklemeye tahammül etmeden babanı görmek istiyorsun?"

Nihat: (Gözlerinde aynı kinli parıltı ile) "Yedi sene önce mihnet ve sefalet içinde ölen annemle kendi çektimlerimin acısını almak için."

Fazıl: "Nihat, sen deli olmuşsun kardeşim... İyi ki bana söyledin. Mümkün değil seni bırakmam..."

Nihat: "Gösterdiğim samimiyet için beni pişman etme Fazıl... Hem benim yapacağım şey fena bir iş değil... Bilsen sen de bana hak verirsin... Derdimi bugüne kadar kimseye söylemedim; fakat sana söyleyeyim... Benim babam yüksek bir me-

murdur Fazıl... Yedi, sekiz yaşına kadar çok bahtiyar oldum... O günlerin hayali hâlâ aklımdan gitmez. Bahçedeki havuzda kayık yüzdürdüğümü, sofada sandalyeleri arka arkaya dizerek şimendifer oynadığımı hâlâ görürüm.

“**B**abama samanla dolmuş bir tilki hediye etmişlerdi. Bir gün onun üstüne binerek at oynuyordum. Babam yandaki odada kendi kendine oturuyordu. Babama uzun boylu, kara sakallı bir misafir geldi. Bir zaman sonra babamın hiddetle bağırıp çağırmağa başladığını işittim. Kara sakallı adam sert sert bir şeyler söylüyordu. Yavaşca tilkinin üzerinden indim, kapı aralığından içeri baktım. Babam, elinde karmakarışık mektuplarla odada dolaşıyordu. Sonra, birdenbire bir kanepenin üstüne oturdu, yüzünü, elleri içine aldı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Babamın hiç ağladığını görmemiştim. Yavaşca içeri girdim. Dizlerini okşadım: ‘Baba... Ağlama baba... Ben de ağlarım, sus!’ diye onu teselli etmek istedim. Fakat babam, birdenbire yerinden fırladı, kolumu yakaladı, bohça gibi beni odanın ortasına fırlattı. Başım mangalın kenarına çarpmıştı., haykıra haykıra ağlamaya başladım... Hizmetçi Fatma kadın beni kucağına aldı, bahçeye götürdü, masallar söyleyerek beni avutmaya çalıştı... (Derin bir göğüs geçirir) O gün, benim son bahtiyar günüm oldu...”

Fazıl: “Vah, zavallı kardeşim... Peki, ne imiş o adamın babana söylediği?”

Nihat: (Gözlerinde şimdi iki damla yaşla) “Seneler geçtiği halde

hâlâ söylemeye utanıyorum. Çok güç şey... Fazıl, o adamın getirdiği mektuplar benim anneminmiş. Annem meğer onları yabancı bir erkeğe yazmış.”

Fazıl: “Aman, ne fena şey! Fakat ben senin yerinde olsam o annenin adını ağzıma almazdım...”

Nihat: “Böyle söyleme Fazıl... Allah, o acıyı kimseye tattırmasın... O günden sonra aylarca annemi görmedim. Evin içinde herkes mahzun, herkes durgundu... Babamı yalnız yemeklerde görüyordum... Eskiden beni dizlerinden indirmeyen babam, yüzüme bakmak istemiyordu... Artık, hizmetçi Fatma kadınla beraber yatıp kalkıyordum. Ne olduğunu, annemin niçin evden gittiğini bilmiyordum. Fakat felaketin büyüklüğünü anlıyor, etrafımdakilerden bir şey sormaya cesaret edemiyordum. Aradan galiba yedi, sekiz ay kadar geçmişti. Evin içinde yeni bir hayat ve neşe uyanmaya başlamıştı. Bunun sebebini anlamakta gecikmedim... Annemin yerine başka bir kadın geliyordu. İşte o vakit birçok davalar olmuş, babam, yarı zorla, yarı gönül rızasıyla beni anneme vermeye muvafakat etmiş... Bir gün babam, beni küçük bir bohça ile beraber komşu kadınlardan birine teslim etti, büyükannemin Unkapanı'ndaki evine gönderdi.

O günden sonra onu pek nadiren görmeye başladım. Ara sıra ramazanda, bayramlarda annem beni babamın elini öpmeye gönderiyordu. Artık aklım ermeye başlamıştı. Gittiğim yer benim babamın evi, kendi evimdi. Böyle olduğu halde kapıdan içeri girerken boynum bükülüyor, içime bir garip heyecan arz oluyordu. Bu evde kendimi bir köpek yavrusu gibi sefil, hakir, lüzumsuz görüyordum.

Üvey annemden hizmetçilere varıncaya kadar hepsinin öyle tuhaf bir bakışları vardı ki, yüreğimi parça parça ediyordu.

“**Y**a üvey kardeşlerim... Benim vaktiyle kayak yüzdürdüğüm havuzun etrafında koşuşan, vaktiyle suladığım ağaçlardan bana meyve ikram eden bu küçük çocukları görmek istemiyordum. Ziyaret günlerimin acısını hâlâ unutamam. Eve geldikten sonra günlerce annemin yüzüne bakmak istemiyor, günlerce gizli gizli dargın duruyordum. Uğradığım hakaretler, gördüğüm haksızlıklar, çektiğim sıkıntılar hep onun yüzünden değil miydi? Babamdan ayrıldıktan beş sene sonra annem veremden öldü. Öldüğü vakit saçlarında bir tane beyaz tel yoktu. Annemin ölümünden sonra büyükannem bana bakmak için güçlük çekmeye başladı. Tekrar babamın yanına göndermek istedi. Fakat bu sefer babam beni kabul etmedi. İhtimal üvey annem buna razı olmadı. O vakit, büyük annem birçok yerlere ricaya gitti. Beni 'Kimsesiz' diye bir mektebe kabul ettirdi.”

Fazıl: “Seninle bu kadar iyi arkadaş olduğumuz halde niçin bunları benden sakladın Nihat?”

Nihat: “Utandım. Daha doğrusu senin de bana hor bakmandan korktum...”

Fazıl: “Zavallı Nihat. (Bir sükut) Bugün niçin babanın evine gitmek istiyorsun?..”

Nihat: “Söyledim ya... Annemin öcünü almak için... Annemin yerini çalan, beni babamın evinden, kendi evimden yabancı gibi kovduran üvey annemin annemden daha te-

miz olmadığını ispat için...”

Fazıl: “Ne söylüyorsun Nihat?”

Nihat: “Evet... Bu, beni gördükçe dudak büken, babamın beni himaye etmesine mani olan, annemden daha hakaretle bahseden faziletli hanımın bir de sevgilisi varmış... Bunu bana annemin eski bir komşusu haber verdi. Evvela inanmadım; fakat temin etti. Üvey annemin sevdiği adam, bu komşunun evinde kiracıymış... Hatta deste deste mektupları varmış... O hanıma anneme olan muhabbeti namına yalvardım... Dün akşam, geç vakit burada beni görmeğe geldi, mektuplardan üç tanesini bana gösterdi.”

Fazıl: “Demek sen şimdi?..”

Nihat: “Evet, bu mektupları elimle babama teslim edeceğim.”

Fazıl: “Fakat baban çok muztarip olacak, Nihat...”

Fazıl: “Annem muztarip olmadı mı, ben muztarip olmadım mı? (Derin bir kin ile) Sıra şimdi de onlara geldi...”

Fazıl: “Nihat, sen gayet sakin, yumuşak, merhametli bir çocuktun...”

Nihat: “‘Başı dara gelirse kedi kaplan olur’ derler...”

Fazıl: “Sen, mümkün değil böyle bir şey yapamazsın...”

Nihat: “Göreceğiz... Trampet çalındı... Haydi, sen, yanımdan git... Ben, şimdi görünmeden çamaşırhaneye gireceğim...”

-2-

(Akşam... Teneffüste aynı ağacın altında.)

Fazıl: “Müdür mektepten kaçtığın için ne dedi?”

Nihat: “Çok kızdı, bir izinsiz verdi.”

Fazıl: “Ucuz kurtuldun.”

Nihat: “O da öyle söyledi: ‘Nihat, senden bunu beklemezdim!

Fakat altı seneden beri birinci defa oluyor... Bir daha olmasın! dedi.”

Fazıl: “Söylediğini yaptın mı?”

Nihat: ...

Fazıl: “Niçin cevap vermiyorsun? Bana söylemen lazım...”

Nihat: (Gözleri önünde, bir değnek parçasıyla toprağa bir hendese şekli çizerek söze başlar) “Beni görünce hepsi birden şaşırdılar... Üç seneden beri oraya ayak atmamıştım. Ne istediğimi sordular. ‘Babamı göreceğim’ dedim. Babamın yanında bir misafir vardı... Sofada bir sandalyeye oturarak beklemeye başladım. Sofalar, bahçeler bana küçülmüş gibi görünüyordu. Fakat eşya değişmemişti.

“Şurada annemin akşamları tentene ördüğü koltuk... Bu yanda altına saklanarak misafirleri korkuttuğum büyük kanepeler... Duvarlarda şaha kalmış bir atı zapteden Arap kölenin resmi... Hatta kapının bir kenarına vaktiyle çizdiğim bir resim bile kaybolmamış... Kapılardan biri yavaşça açıldı... O kadar dalgındım ki, annemin çıkmasını bekledim... Fakat onun yerine üvey kardeşim Adnan çıktı... Adnan, eskiden vahşi, soğuk bir çocuktü. Beni gördükçe bucak bucak kaçırdı. Bu sefer de öyle yapmasını bekledim. Fakat Adnan, beni görür görmez bir sevinç çığılıı kopardı: ‘Ağabey... Ağabeyim gelmiş!’ diye kucağıma sıçradı. Kardeşim, küçük kollarını boynumdan ayırmıyor; gözlerimi, saçlarımı, buselere garkediyordu. Dizlerime oturarak konuşmaya başladı. O eski vahşi, ürkek çocuk öyle munis olmuştu ki... Bu çocuk herşeye rağmen benim kardeşimdi. Adnan bir zamandan beri daima beni

hatırlıyormuş, küçük arkadaşlarına benden bahsediyormuş. Geçenlerde, ‘Beni ağabeyimin mektebine götür!’ diye babasına yalvarmış... Bir gün de bana kendi eliyle bir mektup yazmış, postaya vermek üzere annesine bırakmış... Kardeşim gözlerimin içine bakarak: ‘O mektubu aldın değil mi, ağabey?’ dedi. Gayriihtiyari yalan söyledim. ‘Aldım Adnan’ dedim. Çocuk, benimle mutlaka bir oyun oynamak istiyordu. ‘Ben sandalyelerden bir şimendifer yaparak sizi gezdireyim, e mi ağabey’ dedi. Vücutuma tuhaf bir titreme yapmıştı. Adnan, sandalyeleri, ihtimal, aynı sandalyeleri arka arkaya dizdi. Beni elimden sürükleyerek onlardan birine oturttu. Kardeşim önümde incecik bir ses ile düdük çalarak sandalyeleri sarsarken, ben de arkasında ellerimi yüzüme kapayarak yavaş yavaş ağlamaya başladım. Uzun boylu adamın babama mektupları getirdiğı gün ben aynı yaşta idim. Ben de o gün bu sandalyeler üzerinde aynı oyunu oynuyordum. Zavallı küçük, belki beş dakika sonra bu odada babasının derin derin inlediğini duyacak, teselli etmek için koştuğı bu kucaktan, ihtimal, aynı huşunetle atılacaktı. Bu aldatılmış bedbaht adamın kucağından atılan yavrular için düştükleri yerden kalkabilmek, tekrar gülmek, tekrar mesut olmak ihtimali yoktu. Onlar müebbeden sürünmeye mahkumdular.

“Kardeşimi yavaşça kucağıma çektim. Yüzümü onun kıvrık saçlarına saklayarak hıçkırık hıçkırık ağlamaya devam ettim. Sonra, çocuğı tekrar tekrar gözlerinden öptüm, kimseye bir şey söylemeden başım önümde, omuzlarım düşmüş, için için ağlayarak o evden çıktım.”•

